

ASPECTE METODICE ȘI VALORIFICAREA ÎN PROCESUL EDUCAȚIONAL A NUVELEI *COPII ÎN CĂTUȘELE SIBERIEI* DE SPIRIDON VANGHELI

*Polina Taburceanu, conf. univ., dr.,
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău*

METHODICAL ASPECTS AND THE EDUCATIONAL PROCESS OF THE SHORT STORY CHILDREN IN THE SHACKLES OF SIBERIA BY SPIRIDON VANGHELI

*Polina Taburceanu, PhD, Assoc. Prof.,
“Ion Creangă” State Pedagogical University of Chisinau,
ORCID: 0000-0001-9475-3481
taburceanu.polina@upsc.md*

CZU: 821.135.1.09

DOI: 10.46727/c.v3.24-25-03-2023.p65-70

Abstract. This article includes the analysis of the short story *Children in the shackles of Siberia* by Spiridon Vangheli. The work presents the image of a life in which the worlds of the adult and the child merge prismically, being interesting for the adult and the child: „It is a book in which the author expresses his boundless pain towards people, who, despite the hard times, chose to remain human „. The writer remains faithful to the psychological truth, depicting the child’s soul not as an idyllic verse, but as a complex one, dominated by lights and shadows, luminous and demonic forces. The short story „*Children in the Chains of Siberia*” is current due to the issues addressed, the young generations must know the historical past, the truth about the victims of the Stalinist regime, tragic destinies and the drama of the whole of Bessarabia.

Keywords: documentary short story, theme, title, composition, deportations, childhood, truth.

Spiridon Vangheli este una dintre individualitățile creatoare cele mai originale și complexe în contextul literaturii din Basarabia pentru copii din cea de-a doua jumătate al sec. XX, el fiind un experimentator asiduu nu doar în domeniul structurilor narative, ci și în cel al tematicii predilecte a copilăriei. Scriitorul consideră arta drept un joc divin, distrându-se subtil împreună cu cititorul care colaborează armonios. Multe dintre afirmațiile uneori contradictorii, inserate în creațiile sale, reflectă nu doar schimbările de opinie de-a lungul anilor, ci și, mai ales, dorința de a captiva și chiar de a șoca. Unele aserțiuni nu sunt decât efecte stilistice îndelung gândite pentru vreun subiect concret și nu trebuie tratate în afara cărții pentru care au fost scrise. Autorul mărturisește că scrie pentru ca să trezească mintea copiilor. Într-un interviu a fost întrebat de ce nu participă la emisiunea radiofonică „Noapte bună, copii!”. Scriitorul a răspuns: „ – Misiunea mea e să trezesc copiii, nu să-i adorm”. [3, p. 27]

Spiridon Vangheli este sub toate aspectele dăruit copiilor. El nu e numai un prozator pur, ci și un dascăl al spiritului celor mici. Din tot ce face, Vangheli apare ca autor al unei cărți, al unui univers al copilăriei specific, inconfundabil, el continuă eterna poveste a copilăriei. Înzes-trat cu asemenea dar, ne reîntoarce și pe noi la această vârstă de aur, făcându-ne să o retrăim și să o transformăm într-o permanență spirituală. Scriitorul Vangheli confesează: „... Noi scriem nu atât pentru copilul care ia cartea în mână, ci pentru Omul matur care stă programat în copil sau, mai drept, și pentru unul, și pentru altul. Nu putem să ne coborâm la nivelul copilului, că atunci ne vom juca în țărână cu el. Doar el e numai azi și mâine copil. Noi trebuie să urcăm la nivelul Omului care va ajunge el poimăine, dar așa ca să ne înțelegeă copilul. Atunci? Atunci ieșim în larg, ieșim în *marea*, în *oceanul* Omului. Căci nu există o microlume și o macrolume,

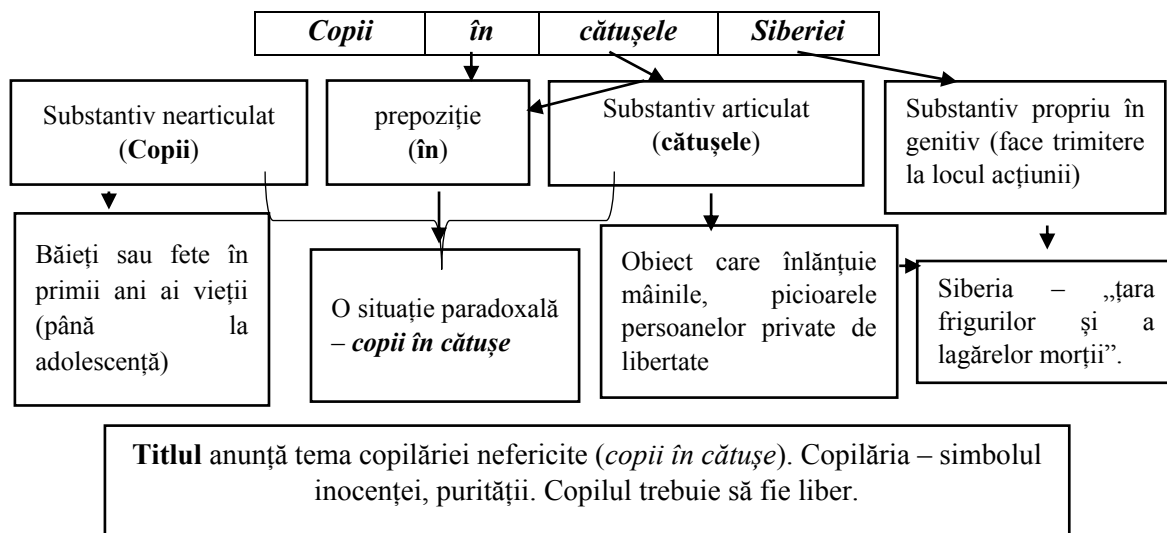
ci există o singură Viață Mare și Adevărată, în care, vrem noi sau nu vrem, dar copilul totuna nimerește. Și dacă nu-l vom pregăti pentru Viața aceasta, atunci nu ne-am face datoria”. [4, p. 10] Autorul nu își manifestă preferințele pentru niciunul dintre personajele sale, renunțând la privilegiul intervenției direct și retrăgându-se în culise. Spiridon Vangheli nu doar încredințează eroilor săi comentariul, ci și se transpune pe rând în postura fiecăruia dintre ei, încercând să vadă și să înțeleagă lumea cu ochii lor. Această capacitate a naratorului de a se transpune în altul, de a fi, pentru un timp, un *alter ego* se constituie la prozator într-o structură polifonică. Forma operei literare trebuie să se caracterizeze nu doar prin frumusețea și simplitatea expunerii, ci și printr-o atât de strânsă interferență cu sfera ideilor, încât să se realizeze o suprapunere a celor două laturi ale creației, iar cititorul să uite de existența formei ca atare. Conștient de tensiunea reală care există între ideea generală a operei literare și transpunerea ei în imagini concrete, S. Vangheli a știut să găsească un echilibru ideal între expresie și structură, încât creație lui să fie în același timp realitate spre a fi trăită și formă spre a fi contemplată. „Lucrurile, ființele, fenomenele se leagă într-un lanț cauzal, conform reprezentărilor micului erou, care nu explică lumea din punctul de vedere al celor mari, ci din acela al percepției naive, funciar-metaforice”. [1, p. 111]

Spiridon Vangheli și-a propus să prezinte în creațiile sale copilul liber. În Japonia cărțile lui Spiridon Vangheli au un mare succes la public, fiind reeditate și incluse în cărțile de lectură pentru elevii din clasele primare. În articolele din revistele pedagogice a fost menționat că personajul Guguță le „oferă copiilor o mare libertate interioară”. [3, 247] Eroii din Lumea Copilăriei lui Spiridon Vangheli demonstrează complexitatea sufletului infantil. Astfel, Guguță și Ciuboțel sunt eroi călăuziți în acțiunile lor de principiul luminos al binelui, Titirică din *Calul cu ochi albaștri* ascultă însă de îndemnul viclean ale demonului răului. Guguță, Ciuboțel, Titirică trebuie receptați ca un erou unic, care dezvăluie dimensiunile interioare contradictorii ale sufletului infantil.

În universul memorabil al operei scriitorului un loc aparte îl are istoria copiilor deportați în Siberia împreună cu părinții. Spiridon Vangheli este autorul cărții *Copii în cătușele Siberiei*, pe care a purtat-o de mulți ani în suflet, fiind scrisă pe suport real. Autorul mărturisește că a încercat să scrie cât mai captivant, să-i atragă pe copii s-o citească, „ba mai mult chiar – să se identifice cu eroii centrali Olița și Iacobaș și să se pătrundă de gândul că trebuie să se încadreze și ei în lupta contra răului”. [3, p. 252] În nuvela documentară *Copii în cătușele Siberiei* scriitorul descrie nu numai experiența tragică a deportărilor, „sălbăticiile regimului totalitar”, dar și prezintă pe „compatrioții noștri în altă lumină, ei au rămas oameni cu literă mare în cele mai strașnice împrejurări”. [3, p. 252] Ideea centrală a nuvelei este de a rămâne om chiar și în cele mai grele momente, în condițiile inumane ale vieții. De ce au fost deportați femeile și copiii, a fost întrebat un fost demnitar rus care a participat nemijlocit la represiuni. Răspunsul a fost că toți membrii familiei trebuiau să fie izolați: să nu enerveze autoritățile cu cereri și plângeri, să nu tulbure societatea cu discuții primejdioase. Plânsul femeilor și al copiilor a fost echivalat cu agitația contrarevoluționară.

Nuvela *Copii în cătușele Siberiei* este structurată pe 8 capitole, fiecare purtând un titlu sugestiv: *Trenule, unde ne duci?*, *Iacobaș*, *Olguța se rătăcește*, *Judecata*, *Cum au furat-o pe Olguța...*, *Scrisoare din Basarabia*, *Trei sfinți cu trei cai albi*, *Cui ți-ai vândut sufletul?*. În centrul nuvelei se află tragedia familiei Bujor: părinții Vasile și Maria, fiica Olguța. Acțiunea se petrece în luna iunie 1941. Era o zi frumoasă din luna cireșelor – luna numită în popor „cireșar” sau „cireșel”. În grădina lui Vasile Bujor, tatăl Olguței, s-au copt în pom primele fructe cu un gust delicios, fiind urmărite „printre scândurile gardului de un șirag de ochișori: negri, albaștri, căprui, verzi – și toți ochii aceștia se boldeau la un pom de cireșe care se coc devreme și tocmai erau bune de mâncat”. Gospodarul, fiind bun la inimă, invită copiii la cireșe. N-a mai rămas nicio cireasă în pom, însă băieții și fetițele din sat s-au întors pe la casele lor „cu ochii plini de lumină”. Era o zi liniștită, nimic nu prevestea calvarul nopții de 12 iunie, nenorocirea familiilor deportate în ținuturile reci ale Siberiei.

Tabelul 1. Semnificația titlului *Copii în cătușele Siberiei*

12-13 iunie 1941 a împărțit viața mai multor copii din satul Sofia, dar și din întreaga nefericita țărișoară, în două perioade: în prima perioadă o copilărie fericită cu miros de flori de cireș, pâine coaptă, jocuri zglobii, casa împodobită cu covoare țesute de mama, iar în cea de-a doua perioadă – lipsuri, foamete, boli, bordeiul întunecat și rece, ierni grele. Viața s-a schimbat pentru totdeauna într-o singură noapte, fiindcă lucrurile rele se întâmplă noaptea „când necuratul își bagă coada în viața oamenilor”.

În anii '30, sec. XX era cunoscut sloganul: „Mulțumesc, tovarășe Stalin, pentru copilăria noastră fericită!”, făcând referire la copiii fericiți ce se aflau sub protecția statului sovietic, dar nu toți copiii au avut parte de acea copilărie, fiindcă represiunile au fost extinse și supra soțiilor, copiilor. Mii de persoane, familii întregi au fost ridicate de la casele lor și duși în Siberia, Kazahstan. Victimelor represiunilor, „deportaților pe vecie” li s-a interzis să-și ia cu ei bunuri materiale, li s-au confiscat averile. Spiridon Vangheli scrie: „O fărâmitură de pâine nu i-au lăsat să ia...” Apoi a urmat calvarul drumului „în trenul de cărat vite”: sete, foame, înăbușeală, moarte până au ajuns în „străfundurile Siberiei, țara frigului și a lagărelor morții”.

În următorul capitol autorul povestește despre soarta lui Iacobaș. Mama băiatului nu a supraviețuit în drumul spre Siberia, o rusoaică deportată și ea din or. Sankt-Petersburg l-a luat în casă. Iacobaș o ajuta prin gospodărie, avea grijă să facă focul în sobă, se ducea după lemne în pădure. Într-o dimineață la fereastra mătușii Irina se auzi un colind: „Scu-lați, scu-lați, boieri mari,/ Flo-ri-le dal-be!!! Că vă vin co-lin-dă-tori,/ Flo-ri-le dal-be!” Colindul îl duce cu gândul la casa lui, în Basarabia, la colindătorii ce primeau dulciuri, nuci și colaci, la pâinea coaptă a mamei... Liduța și sora lui de cruce, Olguța Bujor, au mers să vestească sărbătoarea sfântă – una dintre cele mai frumoase tradiții de iarnă. A fost ultima dată când fetele l-au văzut pe Iacobaș. Într-o zi el a mers în pădure după lemne și nu s-a mai întors: „Piciorușul de omuleț pe care l-au găsit apoi în pădure, era chiar al lui Iacobaș!...” După obicei i-au pus o cruce, iar mama Olguței, înălțând spre cer o rugăciune, cere îndurare.

În pădurea fără capăt, întunecată se pierdu și Olguța. A fost găsită când nimeni nu mai avea speranța că este vie: „Că de: cu pădurea de-acolo nu te jucai! Dacă te rătăceai - aliluia: găseau numai locul unde te-a mâncat jivina, ca în povestea lui Iacobaș, ori te prefăceai într-un sloi de gheață, cu nas și cu urechi!...” Natura nu este spațiul prietenos ca în versurile lui Mihai Eminescu: copaci deși, animale periculoase, luna era parcă „o felie galbenă de gheață, lipită de cer”. Glasul tatei din depărtare și rugăciunile o salvează pe Olguța.

În capitolul *Judecata* Olguța este despărțită de mama Maria și mătușa Vasilica. Cele două femei lucrau pe câmp – secerau secară. Au luat o mână de spice pentru Olguța. Pentru „trei spice pârlite” le-au dat doi ani de închisoare: „*O vrabie și tot mănâncă un spic cu puii ei. Dar pe ea, că-și iubește fata pentru ce o judecați?! Piatră să fi fost, că tot te făceai om*”. În drum spre închisoare în cătunul Nameceno îndurerata femeie a întâlnit o moldoveancă cu trei copii – Mărioara lui Agache, care i-a promis că va avea grijă de Olguța. Mărioara cu fiul mai mic, Ionuț, au mers după fată (*Cum au furat-o pe Olguța...*). Așa Olguța a nimerit în familia lui Ionuț, unde mâncarea era împărțită egal deja între patru copii.

Emoționant este capitolul *Scrisoare din Basarabia*. Peste doi ani Olguța se întoarce la bordeiul din fostul cătun. A primit veste că se întoarce mama. Închisoarea a schimbat-o foarte mult pe mama Maria: a slăbit, s-a gârbovit, iar boala o chinuia tot mai mult. Cu venirea iernii, frigul și foamea le chinuie tot mai mult. A venit timpul când fiica a fost nevoită să-și îngroape mama într-un sicriu din câteva scânduri smulse din podea.

După război eroina revine la baștină, dar este arestată din nou. La întoarcere în țară peste ani este găsită de un fost deținut, care îi povestește despre moartea groaznică a tatălui Olguței, omul „frumos, cu ochi albaștri” cu numele Vasile, om cu suflet nobil, un adevărat creștin.

Nuvela documentară *Copii în cătușele Siberiei* de Spiridon Vangheli se regăsește printre textele cu titlu de recomandare scrise în Curriculumul la disciplina Limba și literatura română pentru clasele a V-IX-a. [p. 48]

În conformitate cu conținuturile curriculare, acest text poate fi studiat în diverse clase gimnaziale, iar pentru un studiu prodigios este necesară o lectură receptivă a textului suport și completarea unei fișe de lectură în final.

Vă propunem câteva momente didactice care pot fi utilizate de către profesori în cadrul lecțiilor de Limba și literatura română la studierea acestei opere.

Fișă de lectură

Titlul operei și autorul: *Copii în cătușele Siberiei* de Spiridon Vangheli

Personaje:

Olguța Bujor – personaj principal, copil deportat în Siberia;

Vasile Bujor – personaj secundar, tatăl Olguței, primar al satului Sofia;

Maria Bujor – personaj secundar, mama Olguței, soția lui Vasile Bujor;

Iacobaș – personaj secundar, copil deportat, prietenul și consăteanul Olguței;

Mătușa Irina – personaj episodic, rusoaică aristocrată, femeia care l-a adăpostit pe Iacobaș în Siberia;

Liduța – personaj episodic, copil deportat din Bălți, prietena Olguței Bujor;

Vasile și Ghiță – personaje episodice, copii deportați, cauza rătăcirii Olguței;

Mătușa Vasilica – personaj episodic, consăteanca Mariei, femeia cu care lucra împreună mama Olguței;

Niura – personaj episodic, femeia care îngrijea de armăsari;

Maria lui Agache – personaj episodic, mamă a trei copii deportată din satul Pelinia, cunoscută a Mariei Bujor, gazda Olguței după ce rămâne fără mama trimisă la închisoare pentru un pumn de mălai;

Ionuț (văcar), Vera (poștaş), Petre (cerșetor) – personaje episodice, copiii Mariei lui Agache, copii deportați;

Caterina – personaj episodic, consăteanca Olguței, gazda fetei până la revenirea mamei acesteia din închisoare;

Mătușa Varvara – personaj figurativ, vânzătoarea de brânzeturi din cătunul Venere;

Surorile Olguței Bujor, cea mai mare Eftimia – personaje episodice;

Gheorghe – personaj episodic, consăteanul Olguței, milițianul care a arestat-o după revenirea ei în satul Sofia din Siberia;

Nicolaie Oloieru – personaj episodic, deportat în Siberia, deținut împreună cu Vasile Bujor, cel care dezvăluie destinul tragic al tatălui Olguței.

Cronotopul	
<i>Indicii de timp (cronos - timp)</i>	<i>Indicii de spațiu (topos - loc)</i>
<i>„Era 12 iunie 1941...”</i>	<i>Basarabia - Satul Sofia</i>
<i>...peste mulți ani când Olguța devine femeie.</i>	<i>Orașul Bălți</i>
	<i>Siberia - Satul Verh Ciuzin</i>

Rezumat

La 12 iunie 1941 familia Bujor, în componența a trei membri, este ridicată din satul Sofia, Basarabia, și deportată în Siberia. Când ajung în tren familia este dezmembrată, astfel, Maria Bujor cu fiica sa, Olguța, sunt deținute în satul Vierh Ciuzin din Siberia, iar de soarta soțului și tatălui lor, Vasile Bujor, nu cunosc nimic.

Familia Bujor trăiește împreună cu mulți consăteni și oameni din diverse regiuni în acest sat, îndurând frig și foame.

Problema cea mai mare pentru Olguța și mama ei a fost când pe Maria Bujor au judecat-o și au închis-o, Olguța rămânând și fără mamă.

Copila reușește a supraviețui până la eliberarea mamei bolnave din închisoare, însă aceasta curând moare.

Olguța hotărăște împreună cu prietena Liduța să revină în satul natal cu banii acumulați. Ajunge doar Olguța care este iarăși arestată și închisă și deportată în același sat din Siberia. Ea reușește peste ani să revină în Basarabia, să își construiască o casă, dar vrea să își găsească tatăl.

Fiica află de la un străin că tatăl ei este mort demult, tragic, și împarte pomeni pentru sufletul lui.

Impresii în baza lecturii:

De exemplu: Lecturând povestirea „Copii în cătușele Siberiei” de Spiridon Vangheli, am trăit sentimente de tristețe și durere în raport cu destinul tragic al Mariei și Vasile Bujor și am empatizat-o pe Olguța Bujor care nu a uitat de părinții săi și a insistat cu orice preț să își găsească tatăl.

Citate preferate:

„- Regimul canibalilor! își mușcă ea buzele. L-au mâncat de viu pe tata, dar n-au putut să-l frângă!...”

Bureza... oamenii din Bălți nu știau cine e femeia care stă pe pod și dă de pomană, ba o cămașă, ba un prosop:

- De sufletul tatei, atâta le spunea...”

Mesaje deduse pentru valiza mea cu idei:

De exemplu: Războiul nu este despre învingători și învinși, ci despre dezastrul care devine posibil din cauza lui, deoarece tot ce este ținut sub control pe timp de pace, în timp de război devine posibil, ia amploare și dezvăluie cele mai meschine trăsături umane, de exemplu: lașitatea, invidia, lăcomia, desfrânarea, furia, egoismul și multe altele. De aceea, este important a ne învăța să soluționăm conflictele pe cale pașnică pentru a nu supune oamenii nevinovați la asemenea torturi, prin care a trecut și familia Bujor.

În baza fișei de lectură prezentate mai sus am realizat o sarcină: Unește prin săgeți numele personajelor din coloana I și rolurile potrivite din coloana a II-a:

a) Iacobaș;	a) fiica lui Vasile Bujor;
b) Olguța;	b) prietena Olguței din Bălți;
c) Maria Bujor;	c) prietenul Olguței, copil deportat;
d) Liduța;	d) femeia care avea grijă de cai;
e) Nicolae Oloieru;	e) deținut împreună cu Vasile Bujor;
f) Vasile Bujor;	f) soția lui Vasile și mama Olguței Bujor;
g) Niura;	g) primar al satului Sofia.

În concluzie, nuvela *Copii în cătușele Siberiei* de Spiridon Vangheli este o carte despre soarta tragică a miilor de oameni trimiși cu forța și fără a avea o vină în Siberia împreună cu familiile lor. Scriitorul descrie adevărul crud al istoriei, al vieții unor persoane care au trecut prin calvarul exodului. La grele încercări au fost supuși copiii deportați: neînțelegerea a ceea ce s-a întâmplat, durerea părinților, pierderea ființelor dragi, atitudinea uneori ostilă a localnicilor, lipsuri, foamete, boli, frig etc. Nuvela *Copii în cătușele Siberiei* ne învață să fim mai buni, să păstrăm în noi omenia, sufletul curat, tradițiile, credința, să nu uităm trecutul neamului nostru, „copilăria mutilată”, soarta celor care „auzeau zilnic suspinele părinților”, acele cimitire ale deportaților, „inclusiv cimitire de copii” [2, p. 6].

BIBLIOGRAFIE

1. CIMPOI, M. *Lumea copilului și lumea adultului*. // Dolgan M., Cimpoi M. *Creația scriitorilor moldoveni în școală*. Chișinău: Lumina, 1989. 256 p.
2. DABIJA, N., *O redută a neuitării / În Stalin mi-a furat copilăria* de Vasiliev, B. Chișinău: Litera AVN, 2012. 472 p. ISBN 978-9975-74-282-5
3. *Spiridon Vangheli sau despre valorile copilăriei* / alcăt.: Mihai Papuc, Acad. De Științe a Moldovei. Chișinău: Î.E.P. Știința, 2015 (Combin. Poligr.). – 328 p. ISBN 978-9975-67-997-8
4. VANGHELI, S. *Guguță. Opere alese*. Chișinău: Lumina, 1988.
5. VANGHELI, S., *Copii în cătușele Siberiei*. Chișinău: Editura pentru copii „Guguță”, 2022. 56 p. ISBN 978-9975-129-97-8
6. VASILIEV, B., *Stalin mi-a furat copilăria*. Chișinău: Litera AVN, 2012. 472 p. ISBN 978-9975-74-282-5